

A 2006-2008-as gyűrűfői Biodiverzitás Napok ornitológiai eredményei (Aves)

WÁGNER LÁSZLÓ, ÓNODI MIKLÓS & LACZIK DÉNES

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Baranya megyei Csoportja
H-7622 Pécs Siklói u. 22., Hungary, e-mail: mmepecs@hu.inter.net

WÁGNER, L., ÓNODI M., LACZIK D.: *Ornithological results of the Biodiversity Days held at Gyűrűfű between 2006-2008 (Aves)*.

Abstract: Between 2006-2008, an investigation was carried out by the local group of Birdlife Hungary on the surrounding Gyűrűfű in the framework of the Hungarian Biodiversity Days. In 1 km² area, in different habitats altogether 68 species were supervised. The characteristic groups of birds were associated with mature forests and bushy area (eg. *Columba oenas*, *Merops apiaster*, *Dendrocopus medius*, *Anthus trivialis*, *Sylvus n isoria*, *Oriolus oriolus*, *Lanius collurio*, *Loxia curvirostra*). The most interesting species is *Milvus milvus*.

Keywords: Biodiversity Days, birds, Aves, Gyűrűfű, Hungary

Bevezetés

A Zselic Kaposvár és Szigetvár között elhelyezkedő erdős terület, domborzatilag erősen tagolt, szabdalt. Gyepek, legelők, szántóföldek, erdők váltogatják egymást. Madárvilága ennek megfelelően változatos. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Baranya megyei Csoportja 1997-ben végezte el a terület községhatáros pont-térképezését. (MME Bm-i HC-s, 1997) Ibafa község 2934 ha-os területén 76 madárfaj jelenlétét mutatták ki. A felmérés a költő vagy potenciálisan költő madárfajokra irányult. Az átvonuló, teledő vagy az esetlegesen előforduló inváziós fajok (csonttollú, keresztcsőrű) nem szerepelnek ebben a felmérésben. Tehát nem ad teljes képet a területen ténylegesen előforduló madárfajokról. A Dél-Zselic völgyeiben (Gyűrűfű, Ibafa, Almáskeresztúr, Almamellék) rendszeresen, de a csapadékviszonyoktól függően, változó egyedszámban fészkel a fokozottan védett haris (*Crex crex*). A fokozottan védett madárfajok közül Ibafa községhatárában egy pár rétisas (*Haliaeetus albicilla*) fészkel. Az 1980-as évek végén költött itt egy pár fekete gólya (*Ciconia nigra*) is, fészkeléséről jelenleg nincs tudomásunk.

Madárvilágáról legátfogóbban a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság által összeállított, Zselici Tájvédelmi Körzet Természetvédelmi Kezelési Tervében találunk adatokat. (DDNPI, 2003) A Tájvédelmi Körzet területéről, amely kb. 8000 ha, 140 madárfajt írtak le, melyből 130 faj (92,8%) védett vagy fokozottan védett.

Anyag és módszer

A felmérések során a Szentléleki-völgyben térképileg kijelölt, 1 km² terület szisztematikus bejárását végeztük el. A felmérendő terület a madarak élőhelye szempontjából négy egységre osztható. Az első egység a völgylábi nedves, sásos rét, fűzbokrokkal és korosabb fűzfákkal, a déli felében nádfoltokkal. Második a két cserjésedő, száraz domboldal. A harmadik a becserjésedett, valamikori zártkertek, legelők. A negyedik az öreg cseres erdő, kevés cserjeszinttel, a hozzá D-ről csatlakozó akácossal, melyben jelentősebb bodzás cserjeszint van. A felmérendő területen épület nem található, ezért az urbánus környezethez köthető fajokat (házi veréb, házi rozsdafarkú, barázdabillegető, füstifecske) kóborló fajnak vettük. Ezek a fajok csak táplálkozni járnak a felmért területre, de nem fészkelnek ott. A bejárás során, az első két évben csak vizuális és akusztikai megfigyelést végeztünk. A megfigyelésekhez 10x-es nagyítású binokuláris távcsöveket használtunk. Az akusztikai megfigyelésnél a madarak énekét és különböző hangjait (hívó-, riasztó-, figyelmeztető hang) is figyelembe vettük. A bejárásokat elsősorban a hajnali és a kora délelőtti órákban végeztük, mivel a madarak ebben az időszakban a legaktívabbak. Az éjszakai életmódot folytató fajok (baglyok, lappantyú) felmérése érdekében éjszakai bejárást is tartottunk. Éjszaka csak akusztikai megfigyelést alkalmaztunk. A madárfajok csalogatására, megszólaltatására semmiféle akusztikai berendezést nem használtunk. A harmadik évben a fenti megfigyelési módszereken kívül 4 db függőhálóval madárbefogást is végeztünk. A befogáshoz 2 db 12 m-es 4 zsebes, 3 m magas, lengyel, valamint, 1 db 12 m-es és 1 db 9 m-es 4 zsebes 3,5 m magas, finn függőhálót használtunk. A hálók 16x16 mm-es szembőségűek voltak. A hálók kihelyezésénél, a madármozgás szempontjából, nem a leoptimalisabb helyeket kerestük. A helyi adottságokat kihasználva, meglévő, kevésbé használt utakra raktuk ki azokat, ahol a növényzet minimális eltávolításával lehetőség volt a hálók felállítására. Kettő darab háló a temető közelében, a földút jobb és bal oldalán lett felállítva, galagonyás, cserjés területen. Ez a felmérendő terület K-i határán, dombgerincen található. A 9m-es hálót a Szentléleki-völgyben, a völgylábi sásos és erdős terület határán, kőkénybokrok között elvezető úton helyeztük ki. A 12 m hosszú, 3,5 m magas háló a völgy K-i peremén középkorú cseres, gyertyános erdőben kb. 4,5-5 m magasra lett kihúzva. Ezzel a hálóval nem fogtunk madarat. A hálózás az első napon napkeltétől napnyugtáig, a második napon napkeltétől délig történt. A temetőnél csak az első nap voltak a hálók felállítva. A Szentléleki-völgyben lévő hálóval az első nap 12 madarat fogtunk, ebből a következő nap egy példányt ugyanott visszafogtunk. A hálókat folyamatosan ellenőriztük, a befogott madarak fajtát, korát, ahol erre lehetőség volt, ivarát is meghatároztuk. A szabadon bocsátás előtt a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Gyűrűzőközpontja által kiadott jelölőgyűrűvel láttuk el az egyedeket.

A megfigyelt fajok rendszerezését a 2008-ban kiadott Magyarország Madarainak Névjegyzéke alapján végeztük el.

Eredmények és értékelés

Magyarország Madarainak Névjegyzékében 398 faj szerepel. A felmérések során 68 madárfaj jelenlétét mutattuk ki az 1 km²-es területen. Ez a hazai madárfauna 17,1%-a. Ornitológiai szempontból különleges előfordulásnak tekinthető a 2006.05.21-én megfigyelt vörös kánya. Baranya megyében 3 pár fészkel a Dráva-síkon, Gyűrűfü térségéből

nincs más adat erről a fajról. Annak ellenére, hogy költési időszakban történt a megfigyelés, nem feltételezhető a faj fészkelése a területen. 2008 őszén Magyarországon jelentős inváziója volt a keresztcsőrűnek. Ennek köszönhető a faj gyűrűfüi megjelenése is. Az alábbi táblázatban közöljük a megfigyelt fajokat, bejelöltük a megfigyelési alkalmakat is. A 68 madárfajból 26 fajt (33,2%) minden alkalommal megfigyeltünk (F!). Feltüntettük a megfigyelt fajok státuszát is (fészkelő, kóborló, vonuló, telelő, inváziós). Fészkelő fajok száma: 48 (70,6%) (HARASZTY 1984). 5 faj (7,3%) esetében (darázsölyv, karvaly, kékgalamb, gyurgyalag, fekete harkály) - mivel nem találtunk fészket és nem tapasztaltunk fészkelésre utaló viselkedést - csak zárójelben utaltunk a fészkelési lehetőségre. Kóborlónak jelöltük azokat a fajokat, amelyek életmódjukból vagy a terület adottságaiból következően biztosan nem fészkelnek a területen. A kóborló fajok száma 8 (11,8%). A 2008. októberében végzett megfigyelés alkalmával a hazánkban nem fészkelő (ez alól kivétel a nádi sármány), de nálunk telelő fajok egy része is megjelent a területen. A 6 faj (8,8%) csak egy része a ténylegesen itt előforduló téli vendégeknél, hisz fenyőrigó, szőlőrigó, réti pityer nagy valószínűséggel előfordul a téli időszakban. Inváziós fajként (keresztcsőrű) jelent meg 1 faj (1,5%) (HARASZTY 1990).

1. táblázat: A megfigyelt fajok listája, Gyűrűfü 2006-2008

Jelmagyarázat: X+ - gyűrűzött fajok, F - fészkelő fajok, K - kóborló fajok, T - téli vendég, In - inváziós faj, ! - minden alkalommal megfigyelt fajok

Magyar név	Tudományos név	2006	2007	2008	Status
Fürj	<i>Coturnix coturnix</i>	X			F
Fácán	<i>Phasianus colchicus</i>	X	X	X	F
Vörös kánya	<i>Milvus milvus</i>	X			K
Darázsölyv	<i>Pernis apivorus</i>	X	X		K(F)
Rétisas	<i>Haliaeetus albicilla</i>			X	K
Karvaly	<i>Accipiter nisus</i>		X	X	K(F)
Egerészölyv	<i>Buteo buteo</i>	X	X	X	F
Kék galamb	<i>Columba oenas</i>		X		K(F)
Örvös galamb	<i>Columba palumbus</i>	X			F
Vadgerle	<i>Streptopelia turtur</i>	X	X	X	F!
Kakukk	<i>Cuculus canorus</i>	X			F
Macskabagoly	<i>Strix aluco</i>	X			F
Erdei fülesbagoly	<i>Asio otus</i>	X			F
Gyurgyalag	<i>Merops apiaster</i>	X	X		K(F)
Búbosbanka	<i>Upupa epops</i>	X			K
Nyaktekeres	<i>Jynx toquilla</i>	X	X		F
Hamvas küllő	<i>Picus canus</i>	X	X	X	F
Zöld küllő	<i>Picus viridis</i>	X	X	X	F
Fekete harkály	<i>Dryocopus martius</i>	X		X	K(F)
Nagy fakopáncs	<i>Dendrocopos major</i>	X	X	X+	F!
Közép fakopáncs	<i>Dendrocopos medius</i>	X	X	X	F
Kis fakopáncs	<i>Dendrocopos minor</i>	X	X	X	F
Mezei pacsirta	<i>Alauda arvensis</i>	X		X	F
Füsti fecske	<i>Hirundo rustica</i>	X	X		K
Erdei pityer	<i>Anthus trivialis</i>	X			F
Barázdabillegető	<i>Motacilla alba</i>	X	X	X	K
Ökörszem	<i>Troglodytes troglodytes</i>		X	X+	F
Erdei szürkebegy	<i>Prunella modularis</i>			X+	T
Vörösbegy	<i>Erithacus rubecula</i>	X	X	X+	F
Fülemüle	<i>Luscinia megarhynchos</i>	X			F
Házi rozsdafarkú	<i>Phoenicurus ochruros</i>	X	X		K

Magyar név	Tudományos név	2006	2007	2008	Status
Cigánycsuk	<i>Saxicola torquatus</i>	X	X		F
Fekete rigó	<i>Turdus merula</i>	X	X	X	F!
Énekes rigó	<i>Turdus philomelos</i>	X	X	X	F!
Léprigó	<i>Turdus viscivorus</i>		X	X	F
Berki tücsökmadár	<i>Locustella fluviatilis</i>		X		F
Barátposzáta	<i>Sylvia atricapilla</i>	X	X	X+	F!
Karvalyposzáta	<i>Sylvia nisoria</i>	X	X		F
Kis poszáta	<i>Sylvia curruca</i>	X			F
Mezei poszáta	<i>Sylvia communis</i>	X			F
Csilpcsalpfüzike	<i>Phylloscopus collybita</i>	X	X	X	F!
Sárgaféjű királyka	<i>Regulus regulus</i>			X	T
Szürkelégykapó	<i>Muscicapa striata</i>	X			F
Őszapó	<i>Aegithalos caudatus</i>	X	X	X	F!
Barátcinege	<i>Parus palustris</i>	X	X	X+	F!
Kékcinege	<i>Parus caeruleus</i>	X	X	X	F!
Szécinege	<i>Parus major</i>	X	X	X+	F!
Csuszka	<i>Sitta europaea</i>	X	X	X	F!
Hegyi fakúsz	<i>Certhia familiaris</i>			X	K
Sárgarigó	<i>Oriolus oriolus</i>	X	X		F
Tövisszűrő gébics	<i>Lanius collurio</i>	X	X		F
Nagyörgébics	<i>Lanius excubitor</i>			X	T
Szajkó	<i>Garrulus glandarius</i>	X	X	X+	F!
Holló	<i>Corvus corax</i>		X	X	K
Seregély	<i>Sturnus vulgaris</i>	X	X	X	F!
Házi veréb	<i>Passer domesticus</i>			X	K
Mezei veréb	<i>Passer montanus</i>	X	X	X	F!
Erdei pinty	<i>Fringilla coelebs</i>	X	X	X	F!
Fenyő pinty	<i>Fringilla montifringilla</i>			X	T
Zöldike	<i>Carduelis chloris</i>	X	X	X	F!
Tengelic	<i>Carduelis carduelis</i>	X	X	X	F!
Csíz	<i>Carduelis spinus</i>			X	T
Kenderike	<i>Carduelis cannabina</i>	X			F
Keresztcsőrű	<i>Loxia curvirostra</i>			X	In
Meggyvágó	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	X	X	X	F
Citromsármány	<i>Emberiza citrinella</i>	X	X	X	F!
Nádi sármány	<i>Emberiza schoeniclus</i>			X	T
Sordély	<i>Emberiza calandra</i>	X	X		F

2008 októberében 9 madárfajt fogtunk be, amely a területen megfigyelt madárfajok 13,2%-a. A befogott fajok közül 1 faj (12,5%) (erdei szürkebegy) téli vendég, a többi faj költ a területen. Mivel az október már vonulási időszak, ezért a rendszerint nem vonuló fajok (nagy fakopáncs, barátcinege, szécinege, szajkó) befogott egyedei tekinthetőek ténylegesen a területen lakó madaraknak.

A felmért 1 km²-es terület és az azon megfigyelt 68 madárfaj jól reprezentálja a Zselic változatosságát. Az öreg erdők jelenlétét jól tükrözték a harkályfajok, hisz a területre jellemző, erdős környezetben élő összes hazai faj jelenlétét kimutattuk. Az odúlakó fajok száma is jelentős. Egyedül az örvös légykapó (*Ficedula albicollis*) jelenlétét nem észleltük a területen, pedig a faj fészkelése a Madártani Egyesület felmérése alapján bizonyított (MME Bm-i HC, 1997). A nedves élőhelyekhez köthető réti fajok (énekes nádiposzáta, berki tücsökmadár), annak ellenére, hogy van ilyen élőhely a területen, teljesen hiányoztak. Ez valószínűleg a száraz időjárásnak tudható be. A bokorlakó

1. ábra: Vörösbegy (*Erithacus rubecula*)

2. ábra: Énekes rigó (*Turdus philomelos*) fészke

3. ábra: Seregély (*Sturnus vulgaris*)

4. ábra: Madárkiszedés közben

madárfajok száma a vártnak megfelelő volt. Ragadozó madarak közül a héja (*Accipiter gentilis*) jelenlétét nem tudtuk bizonyítani, pedig az erdős területek jellemző ragadozó madara. A téli vendégek száma szintén a vártnak megfelelően alakult. A felmért terület jelenlegi állapotának megőrzésével az itt élő fajok megőrizhetőek az utókor számára.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetünket fejezzük ki Kovács Tibornak, hogy részt vehettünk a programban, a Fridrik családnak a vendéglátásért, a kutatóknak a jó hangulatért és a lehetőségért, hogy bepillanthattunk munkájukba.

Irodalom

- HADARICS T., & ZALAI T. (szerk.) 2008: Magyarország Madarainak Névjegyzéke. - Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest pp-1-278.
- HARASZTHY L. (szerk.) 1984: Magyarország fészkelő madarai. - Natura, Budapest pp. 1-246.
- HARASZTHY L. (szerk.) 1988: Magyarország madárvendégei. - Natura, Budapest pp. 1-172.
- Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság (DDNPI)(2003) Zselici TK természetvédelmi kezelési terve. Pécs. pp. 45-46., 129-132.
- Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Baranya megyei Helyi csoportja.(MME Bm-i HCs) 1997: Baranya megye Községhatáros Ponttérképezése. - Kézirat

